

Ajona Grej

PISMA ONIMA
KOJIH NEMA

Prevela

Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Iona Grey

LETTERS TO THE LOST

Copyright © 2015 Iona Grey

Translation copyright © 2015 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

kćerima

Prolog

Mejn, februar 2011.

Ta kuća je najdivnija izjutra.

I sazidao ju je da bude takva, sa širokim, širokim prozorima koji se protežu od poda do tavanice, da unesu unutra pesak, okean i široko, široko nebo. Izjutra je žalo pusto i čisto, stranica na kojoj će dan tek biti ispisan. A izgrej sunca nad Atlantikom svakodnevno je čudo, i njemu se uvek čini da je počastvovan što mu prisustvuje.

Nikad ne zaboravlja koliko je drugačije sve moglo biti.

U kući nema zavesa, ničega što bi ometalo vidik. Zidovi su beli i poprimaju nijansu svetlosti; bisernobelu, ili ružičastu poput unutrašnjosti školjke, ili punu, toplu zlatnu boju javorovog sirupa. Malo spava u poslednje vreme i uglavnom budan dočeka sporo razlivanje zore nad horizontom. Ponekad se naglo prene, sa osećajem tog prisno znanog dodira na ramenu.

Potpporučniče, sad je pola pet, a vi danas letite...

Krug se zatvara. Prst koji ga prati po zamagljenom staklu polako opet stiže do vrha, do tačke odakle je sve počelo. Uspomene su sada gotovo neprestano uz njega, boje su im

sveže, glasovi živi. Žalostivo, primitivno brujanje motora aviona u borbenom poretku i crvena tračica na geografskoj karti.

Danas, gospodo, za metu imate...

Koliko je to bilo davno! Bezmalobilo pre čitavog jednog životnog veka. Prošlost, ali ne ostavlja utisak da je svršena. Ta tračica se proteže preko okeana sa druge strane njegovog prostora, prelazi daleki horizont, ide sve do Engleske.

Pismo počiva usred flašica s lekovima i pakovanja sa sterilnim iglama na noćnom stočiću kraj njega; dobro poznata adresa na njemu evokativna je kao pesma. Kao ljubavna pesma. Predugo je čekao da ga napiše. Godinama je pokušavao da se pomiri s činjeničnim stanjem i da zaboravi kako je trebalo da bude, ali kako mu se dani omanjuju, a snaga se osipa, uviđa da je to nemoguće.

Uspomene koje su ostale za njim jesu važne uspomene, nalik stenju koje je izronilo iz oseke. I zato je i pisao, i sad nestrpljivo čeka da pismo započne svoj put, u prošlost.

1

London, februar 2011.

Bio je to lep kraj Londona. Ugledan. Imućan. Prodavnice koje su se nizale duž ulica u centru naselja bile su zatvorene i zamandaljene, ali videlo se da su gospodske, a bilo je tu i restorana – bezbroj restorana – s prozorima osvetljenim poput ogromnih televizijskih ekrana, i u njima su se videli ljudi. Ljudi previše lepo vaspitani da bi se okretali i zijali u devojku koja trči pored njih, napolju, ulicom.

Nije trčala radi rekreacije, u likri, sa slušalicama, usredređenog lica, već navrat-nanos, očajnički, u kratkoj suknji koja se pela sve do gaćica, pljeskajući bosim nogama kroz masnjikave bare na trotoaru. Bila je zbacila glupe cipele čim je izašla iz paba, znajući da u njima neće stići daleko. S platformom i visokim, tankim štiklama; bukagije dvadeset prvog veka.

Na uglu je oklevajući zastala; grudi su joj se nadimale. Sa druge strane ulice protezale su se prodavnice i uz njih jedna sporedna uličica; iza nje se čuo snažan odjek nogu. Ponovo je potrčala, pretražujući pogledom mrak. Bilo je tu nečije zadnje dvorište s kantama za đubre. Nad njom

je blesnulo bezbednosno svetlo, zasvetlucali su razbijeni staklići i proređeni žbunovi iza visoke drvene kapije. Ušla je u dvorište, lečnuvši se i zacvilevši kad se tle pod nogama preobrazilo iz tvrdog asfalta u žitku zemlju koja joj je curnula kroz natopljene unihopke. U visini, pred njom, nazirala se treperava ulična svetiljka. Ona joj je poslužila kao orijentir prema kojem će se zaputiti; otisnula je granje u stranu i izbila u usku uličicu.

Sa jednog boka nizale su se garaže i stražnji zidovi kuća, sa drugog pak jednostavne spojene kućice. Obrnula se; srce joj je dobovalo u grudima. Ako bude pošao za njom ovamo, neće imati kud da se sakrije. Neće biti nikog da je vidi. Prozori kuća su sjajkali iza navučenih zavesa, poput dremljivih očiju. Na tren je razmišljala da li da pokuca na vrata neke od tih kućica i da se prepusti na milost i nemilost ljudima u njoj, ali pošto je shvatila na šta po svoj prilici liči u toj uskoj haljini, našminkana za nastup, manula se te zamisli i posrćući produžila.

Poslednja kuća u malom nizu počivala je u tami. Prišavši bliže, videla je da joj je bašta zaparložena i zapuštena, da korov raste sve do polovine oljuskanih vrata, a sa strane ju je osvojila šuma žbunja. Prozori su bili slepi i crni. Gutali su njen odraz staklom baršunastim od prljavštine.

Opet ga je začula, taj bat nogu u trku, sve bliži. Šta ako je i drugima rekao da je traže? Šta ako naiđu i iz suprotnog smera, opkoljavajući je i ne ostavljajući joj izlaz za bekstvo? Načas se skamenila, ali tad je u njoj briznuo adrenalin, vreo i žacav, i pokrenuo je kao udar struje. Nemajući kuda drugde, provukla se uz bok te poslednje kuće, između zida i spleta rastinja. Panika ju je gonila napred, te se saplitala preko granja, grcala od nekog životinjskog, njoj neznanog zadaha. Nešto je kraj njenih nogu šmugnulo iz živice, tako blizu da

je osetila kako ju je oštro krzno očešalo po cevanici. Odskočivši, sapplela se. Gležanj joj se izvrnuo, a uz nogu sevnula vrela strela bola.

Sela je na vlažnu zemlju i snažno stegla gležanj, kao da će stiskanjem vratiti bol tamo odakle je ponikao. Na oči su joj navrle suze, ali u tom času su se sa prednje strane kuće začuli koraci i jedan jedini ljutit uzvik. Stisla je zube zamišljajući Dodža ispod ulične svetiljke, podbočenog, kako se okreće tamo-amo u potrazi za njom, sa onim specifičnim ratobornim izrazom lica – isturena vilica, oči koje žmire – kakav je uvek imao kad mu neko pomrsi račune.

Pritajivši dah, napregla je uši. Sekunde su se od napetosti rastezale i drhtale, sve dok najzad nije ulovila šum nogu koje se udaljuju. Vazduh joj je pokuljao iz pluća i sručila se unapred, klonuvši od olakšanja.

Novac joj je šušкао u džepu. Pedeset funti – samo je uzela svoj deo, ništa što bi dugovala orkestru, ali njemu se to ne bi svidelo: on je ugovarao angažmane, on je uzimao novac. Zavukla je ruku u džep da dotakne voskaste, pohabane novčanice, a u srcu joj je sjajnula sićušna žeravica likovanja.

Najteže joj je bilo pužanje kroz živicu i probijanje kroz trnovitu užad ostruge i visoke ljute koprive u bašti s gležnjem koji seva i plamti. Staklo u stražnjim vratima bilo je krto i slomilo se lako kao ledena pokorica bare, a ključ je još stajao u bravi sa druge strane.

Kuhinja je bila mala, niske tavanice. Mirisala je na memlu, kao da je dugo stajala zaključana. Polako se obrnula, pročešljavajući očima tminu u potrazi za znacima života. Biljka na prozorskoj dasci bila se sparušila u upreden kanap od suvog lišća u stvrđutoj zemlji, ali na gasnom šporetu stajao je čajnik, a o kukama pod zidnom policom visile su šoljice, kao da bi stanar ove kuće mogao svakog časa ući da

skuva sebi šoljicu čaja. Stresla se, a pozadi po vratu prošla joj je jeza.

„Ehej?“

To je izgovorila glasno, sa samouverenošću koju nije osećala. Glas joj je zazvučao neobično; monotono i gotovo komično severnjački. „Ehej – ima li koga?“

Gutao ju je muk. U iznenadnom naletu nadahnuća, opipala je džep jakne i izvadila jeftin plastični upaljač. Zlatni krug plamena bio je mali, ali dovoljan da obasja zidove sa drap pločicama, kalendar sa slikom nekog zamka iznad jula 2009, nekakav starinski kredenac sa zastakljenim vratašcima u gornjem delu. Nespretno je pošla dalje, pruživši ruku da se pridrži za dovratnik jer je bol zario zube dublje u njenu nogu. U sledećoj prostoriji je sjaj sićušnog plamena ocrtao sto kraj prozora i komodu na kojoj su porcelanske dame izvodile knikseve i piruete pred nevidljivom publikom. Iz uzanog hodnika uspinjale su se stepenice. Zastala je u njihovom podnožju. Zagledavši se u tamu, ponovo se oglasila, ovoga puta tiho, kao da doziva prijatelja.

„Ehej? Ima li koga kod kuće?“

Dočekala ju je tišina, a odozgo je dolelujao najneosetniji dašak nekakvog starovremenskog parfema, kao da je uskomešala vazduh koji je dugo bio nepomičan. Trebalo je da se popne i potvrdi da gore nema nikoga, ali od toga su je odvrćali bolni gležanj i taj utisak apsolutne nepomičnosti.

U sobi do ulice pustila je plamen da se ugasi, pošto nije želela da se izlaže opasnosti da neko spolja opazi njegov sjaj. Oklembesene zavese bile su dopola navučene na prozore, ali svetlost ulične svetiljke što je prodirala kroz njihov razmak bila je dovoljna da pokaže utočnu i džombast divan uz jedan zid, s prekrivačem od heklanih kvadrata kontrastnih boja prebačenim preko naslona. Oprezno je izvirila, tražeći

pogledom Dodža, ali barica svetlosti oko ulične svetiljke bila je mirna i nenarušena. Skljokala se uz jednu fotelju i malčice lakše prodisala.

Bila je to kuća neke starije osobe, za toliko se videlo. Televizor je bio ogroman i komično staromodan, a ispred daskama zatvorenog kamina stajala je grejalica. Uz ulazna vrata bila se nagomilala pošta nalik nanosu jesenjeg lišća.

Othramala je opet u kuhinju i odvrnula česmu nad sudoperom, sačekavši nekoliko časaka dok voda poteče kroz klopotave cevi, pa onda podmetnula skupljene šake i napila se. Zanimalo ju je kome pripada ta kuća i šta li se desilo s njenim vlasnikom; da li je prešao u neki starački dom ili pak umro. Kad neko umre, valjda mu isprazne kuću? Makar je tako bilo s bakom. Nepunih nedelju dana posle sahrane, sva odeća i slike, tanjiri i šerpe, kao i bakina džinovska kolekcija porcelanske prasadi i fragmenata Džesinog razbijenog detinjstva, spakovani su i rasejani kojekuda kako bi komunalni stambeni odbor pripremio kuću za novog stanara.

Tama joj je dodirivala kožu kao nešto mahovinasto i vlažno. Ispod jakne od imitacije kože ruke su joj se ježile. Možda je vlasnik umro, pa ga nisu ni pronašli mrtvog? Nekakav mazohistički nagon izazvan tamom i tišinom gonio ju je da zamisli leš koji trune u krevetu na spratu. Odsečno je oterala tu misao od sebe, prizivajući natrag zdrav razum. A i šta može da ti naudi mrtvac? Leš ne može da ti rascepi usnu ni da ti ukrade novac, ni da ti steže vrat prstima dok ti pred očima ne zaigraju svetlaci.

Odjednom je osetila samrtni umor; bolno kljucanje u gležnju širilo se upolje, pa joj je čitavo telo brujalo od iznurenosti. Uz zastajkivanje je opet prošla do sobe prema ulici, pa se svalila na divan, zagnjurivši glavu u šake jer ju je sustizala čudovišnost svega što se dogodilo za poslednjih sat vremena.

Sranje. Provalila je u nečiju kuću. Praznu i zapuštenu, tačno, ali svejedno. Upad s provalom nije isto što i maženje čipsa iz prodavnice na uglu zato što ne želiš da te zovu prosjakinjom jer u školi dobijaš besplatnu užinu. On pripada prekršajima potpuno drugačije težine.

Gledano s vedrije strane, pobegla je. Ne vraća se u stan kod Slona i kule s Dodžom. Neće morati da trpi pohotu koja ga spopadne posle svake večeri kad se naliže pivom dok je gleda kako peva u kurvinskoj odeći koju je tera da oblači. Ove noći neće, niti ikada više. Čim joj noga bude bolje, prvi posao biće joj da pronađe nekakvu dobrotvornu prodavnicu polovnih stvari ili tako nešto i da potroši malčice svog dragocenog novca na pristojnu odeću. Toplu odeću. Odeću koja joj štaviše pokriva telo umesto da ga reklamira kao robu sa sniženom cenom u izlogu prodavnice.

Trzajući se od bola, legla je na leđa, položila nogu na ručku divana i uvalila se u jastučice prožete mirisom cigareta. Pitala se gde je on sad; da li je odustao od potrage i vratio se u stan da je čeka, uveren da će mu na kraju doći. On joj je potreban, tako je voleo da joj kaže, potrebna su joj njegova poznanstva, njegovo ugovaranje poslova i njegov novac, jer šta je ona bez njega? Ništa. Severnjačko ništa s glasom kao u još hiljadu drugih koje priželjkuju da budu zvezde. S glasom koji niko nikada ne bi ni čuo da nije njega.

Povukla je heklani prekrivač sa naslona divana i pokrila se. Nakon navale adrenalina telo joj je sad bilo otežalo i malaksalo, i ustanovila je da je baš zabole briga gde je on, jer prvi put posle šest meseci potpuno joj nije bilo bitno šta on misli, ili oseća, ili hoće.

Nepoznata kuća gnezdila se oko nje, usisavajući je u svoj mir. Buka grada tu je delovala udaljeno, a zvuk vozila po mokroj ulici utišao se u prigušeno uzdisanje, nalik talasima

na dalekom žalu. Zagledala se u senke i počela tiho da pevuši kako bi rasterala tišinu. Melodija koja joj je došla u glavu nije bila od onih pesama što ih je te večeri vatreno pevala na bini paba, već jedna iz prošlosti; uspavanka koju joj je baka pevala u detinjstvu. Reči su bile poluzaboravljene, ali melodija ju je milovala blažećim, prisnim prstima, pa se nije osećala baš sasvim sama.

Svetlo se probijalo kroz zavese kad se probudila, a nebo koje se videlo u razmaku između njih imalo je jutarnju boju izbeljene kosti. Krenula je da promeni položaj, ali istog časa joj je u gležnju sevnuo bol, kao da ju je neko samo čekao da se pomeri pa da je tresne macolom. Ukipila se, čekajući da talasi agonije uminu.

Kroz zid su se čuli zvuci; jačali su i tihnuli nerazaznatljivi glasovi sa radija, potom muzika, užurbano tupkanje nogu po stepenicama. Pridigla se, pa zaškrgutala zubima kad je spustila stopalo na pod. U ledenom kupatilu sela je na šolju i svukla izdronjavljene unihopke da pogleda gležanj. Bio je neprepoznatljiv; naduven i ljubičast nad stopalom crnim od blata.

Kupatilo se nije moglo podićiti čak ni tako modernom napravom kao što je tuš; imalo je samo duboku tučanu kadu s mrljama od rđe ispod dve slavine, i u uglu umivaonik s laborom. Nad njim se nalazio ormarić sa ogledalom, koji je otvorila u nadi da će pronaći nešto što bi joj pomoglo. Police u njemu bile su nakrcane kutijama i flašicama koje ne bi izgledale neumesno u muzeju, a njihove izbledele nalepnice oglašavale su tajanstvene lekarije nekog drugog doba: *Magnezijumovo mleko*, *Kaolin*, *Linktus*. Među njima, na najnižoj polici, počivao je karmin u zlatnoj futrolici.

Uzela ga je, pa ga načas vrtela po rukama pre no što je skinula poklopac i obrnula kružić na dnu. Bio je crven. Jarke, žive skerletne boje: boje makova, javnih poštanskih sandučića i starovremenskog glamura filmskih zvezda. Na vrhu je od trošenja imao ulegnuće, izvajano prema obliku usana koje su ga koristile. Pokušala je da zamisli tu ženu, ko god bila, kako stoji tu, u tom kupatilu s crnim i belim pločicama i reljefnim ukrasima na zidovima; stara žena koja se maže tim hrabrim tračkom boje radi izleta do prodavnica ili večeri provedene na tomboli, i osetila je navalu divljenja i radoznalosti.

Na najvišoj polici ormarića stajao je zamotuljak požutelog zavoja, pa ga je ponela u kuhinju, zajedno s kutijom rastvorljivog aspirina. Skinula je sa kuke jednu šoljicu i napunila je vodom, a onda ubacila dve tablete. Dok je čekala da se rastope, obazrela se oko sebe. U garavoj jutarnjoj svetlosti taj prostor je delovao sumorno, ali bilo je nečega izrazito kućevnog u nizu kutija na polici, s natpisima „ČAJ“, „PIRINAC“, „ŠEĆER“, u iskasapljenoj dasci za seckanje uspravljenoj uza zid i osmuđenim rukavicama za rernu koje su visile o kuki kraj šporeta. Šoljica u njenoj ruci bila je zelena, ali nekako i sjajkasta; prelivala se u raznim bojama kao što se u masnim barama prave one nežne duge. Protrljala ju je prstom. Nikada nije bila videla ništa slično i šoljica joj se dopala. Nije mogla biti različitija od onih raznoraznih jeftinih flekavih šolja u stanu kod Slona i kule.

Ispila je rastvor aspirina u dva ogromna gutljaja, praveći grimase dok joj se grlo stezalo u znak pobune zbog slano-slatkog ukusa, a potom je pošla sa zavojem u sobu do ulice, gde se bacila na zadatak da previje sebi gležanj. U pola posla začula je neko zviždanje spolja, pa je zastala, a srce je počelo da joj gruva. Koraci su prilazili sve bliže. Spustivši zavoj,

ustala je i sva se zgrčila očekujući da neko pokuca na vrata, ili još gore, da se u bravi obrne ključ...

Uz zarđao, nevoljan škriput, prorez za pisma se otvorio. Jedan koverat krem boje sleteo je na vrh gomile drečavih reklama i menija restorana s dostavom.

Gđa S. Torn
Grinfilds lejn
Čerč end
London
VELIKA BRITANIJA

Adresa je bila ispisana crnim mastilom. Pravim mastilom, ne hemijskom olovkom. Pisala ju je žustra i otmena, ali i vidno drhtava ruka, kao u nekog starog, ili bolesnog, ili nekog kome se žuri. Papir je bio svetlodrap, blago hrapav, kao kost ili slonovača.

Prevrnula ga je. Pažnju joj zaokupiše šiljasta crna velika slova.

*LIČNO i HITNO. Ukoliko je potrebno i moguće,
MOLIMO DA PROSLEDITE.*

Spustila ga je na kamin, prislonivši ga uz okrnjen bokal s natpisom „Uspomena iz Margejta“. Naspram izbledeleog nameštaja koverat je delovao čisto, novo i raskošno.

Napolju se radni svet bavio svojim poslovima, ali u toj kućici je vreme posustajalo, a dan se vukao. Početna euforija izazvana pomišlju da se iščupala iz Dodžovih šaka ubrzo joj je splasla usled gladi i ljute zime. U kredencu u kuhinji otkrila je malu zalihu namirnica, među njima i pakovanje

štrudlica sa smokvama. Rok im je bio istekao pre dve godine, ali slistila je polovinu, a naterala sebe da ostatak sačuva za kasnije. Uporno je pokušavala da smisli kuda će odatle, šta će i kako će dalje, ali misli su joj se jalovo vrtele ukrug, kao snena zunzara koja beslovesno udara u zatvoren prozor.

Ponovo je zaspala, duboko, izronivši iz sna tek u vreme kada je kratki februarski dan već gasnuo, a senke se po uglovima sobe zgušnjavale u paukove mreže. Koverat na kaminu je izgledao kao da je upio svu preostalu svetlost. Bledo se sjajilo, kao mesec.

Sigurno je gospođa S. Torn bila ta dama koja je živela tu, ali šta je to „Lično i hitno“ što treba da sazna? Uz ponešto muke, odigla se sa divana i pokupila klizište pošte ispod proreza za pisma. Ogrnuvši se preko leđa prekrivačem, krenula je da je pregleda, tragajući za nekim putokazom. Možda će tu biti naznake kuda je otišla tajanstvena gospođa Torn.

Većinom su posredi bile bezlične reklame s ponudama besplatne isporuke pice ili povoljnih pogodbi za zamenu prozora. Iz sve snage se upinjala da ne gleda menije i njihove krupne fotografije blistavih, drečavo obojenih pica, velikih kao točak bicikla. Među poštom je pronašla i informator Crkve Svih svetih sa oznakom „gospođica Prajs“ nažvrljanom pri vrhu, kao i nekoliko tankih kataloga za narudžbine „klasične pletenine“ i termo pižama i spavaćica, naslovljenih takođe na gospođicu Prajs.

Gospođa Torn se nije pominjala.

Bacila je crkveni informator na gomilu reklama i protegla ukočenu kičmu. Zaludna radoznalost koja ju je podstakla da započne potragu izbledela je pošto nije urodila nikakvim brzim odgovorom, a fotografije pica razdražile su je i unervozile. Kako nije čak ni trebalo da bude tu, nije baš padala na nju odgovornost da se postara da to pismo stigne

na odredište, a i kao da nema dovoljno vlastitih problema koje mora da prebere! Ne treba joj da preuzima na sebe još i nečije tuđe.

A opet...

Ustala je i prišla kaminu, pa zavukla pismo iza sata. „Lično i hitno“ – šta to uopšte i znači? Verovatno ništa. Zahvaljujući baki, znala je da stari ljudi padaju u paniku zbog svakojakih besmislica.

Papir je bio toliko debeo da je maltene ličio na pliš. U sve gušćem sumraku bilo je teško razaznati poštanski žig, ali rizikovala je da priđe za jedan korak prozoru kako bi zaškiljila u razmrljani otisak. Dođavola – SAD. Obrnula je koverat i ponovo pročitala poruku na poledini, prelazeći prstima po liniji kojom su bila podvučena slova, gde se mastilo malčice razmrljalo. Nakosivši pismo prema svetlu koje je gasnulo, videla je urez tamo gde je pero povuklo crtu, utiskujući nadu u hartiju.

Lično i hitno.

Ukoliko je moguće...

I pre i nego što je znala šta čini, pre nego što je ugrabila priliku da porazmisli o svim razlozima iz kojih je to pogrešna odluka, već je cepala koverat i izvlačila iz njega usamljen list papira.

*Bič haus
Bek krik roud
Kenebank, Mejn
22. januar 2011.*

Mila moja devojk,

Više od sedamdeset godina je prošlo, a ja te i dalje tako nazivam u mislima. Moja mila. Moja devojk.

Toliko se svega i svačega za to vreme promenilo, i svet je drugačiji od onoga u kom smo se sreli, ali svaki put kad pomislim na tebe, ja opet imam dvadeset dve godine.

Mnogo razmišljam o tim danima. Nije mi baš dobro, a od lekova koje mi doktori propisuju prilično sam umoran. Možda nije ni čudo, s obzirom na to da imam devedeset godina. U poneke dane čini mi se da sam se jedva i probudio, i da ležim ovde u polusnu, i sve te uspomene su tako prokleta žive da maltene poverujem da su stvarnost i da sam opet tamo, u Engleskoj, sa 382. eskadrilom i tobom.

Obećao sam da ću te voleti doveka, u jedno doba kad nisam znao hoću li živ dočekati početak nove nedelje. Sad mi izgleda da to doveka konačno ističe. Nikada nisam prestao da te volim. Pokušavao sam, zarad sopstvene zdrave pameti, ali nikada nisam uspeo čak ni izbliza, a nikada nisam prestao ni da se nadam. Doktori kažu da mi ne preostaje još mnogo, ali ja i dalje gajim tu nadu, i osećanje da nisam sve završio ovde. Neću završiti dok ne budem znao šta je bilo s tobom. Neću završiti dok ti ne budem rekao da se ono što smo započeli tada, u to ludo vreme kada se čitav svet bio izokrenuo tumbе, za mene nikad nije okončalo, kao i da su ti dani – koliko god surovi i strašni – bili ujedno i najlepši dani mog života.

Ne znam gde si. Ne znam da li je kuća u Grinfields lejnu još tvoja i da li će ovo pismo ikada stići do tebe. Dovraga, ne znam ni da li si još živa, samo imam ovu ludu veru da bih znao kad ne bi bila živa; osetio bih to, pa bih i sam bio spreman za polazak. Ne bojim se smrti – moje stare neprijateljice iz doba letova. Tad sam je pobeđivao, pa mi zato ne pada teško da je ovoga

puta pustim da pobedi, ali popustio bih joj sto puta velikodušnije kad bih to znao. I kad bih ti ovoga puta mogao propisno reći zbogom.

Nagađam da uskoro ništa od ovoga neće imati važnost i da će naša priča postati prošlost. Ali još nisam raskrstio s nadom. Niti sa željom da se vratim na početak i sve iznova uradim, i da se ovog puta postaram da te više nikada ne pustim od sebe.

Ako ovo dobiješ, molim te, piši.

Voli te

Den

O.

Ooo...

Ponovo je presavila pismo po sredini i žurno ga gurnula u koverat. Nije trebalo da ga dira; nikada to ne bi ni uradila da je makar na tren pomislila da će biti toliko... *ozbiljno*. Život i smrt jesu donekle ozbiljni. Lično i hitno.

Ali sada je bilo prekasno. Pismo je bilo iscepano i nije se moglo ponovo zalepiti. Molbu koju je sa drugog kraja sveta poslao čovek na samrti čula je, koliko god slučajno, ona i niko drugi. I zato je sada imala dva izbora: da ga ne zarezuje, ili da pokuša nekako da nađe tu gospođu S. Torn. Ko god ona bila.

2

London, avgust 1942.

Niko nije očekivao od ratnog venčanja da bude rasipno, ali ni parohijske gospođe nisu obrukale svoga velečasnog.

Stroga ciglama obzidana unutrašnjost Svetog Krispina bila je nakrcana dalijama, floksom i hrizantemama napabirčenim po umornim avgustovskim baštama, a sa druge strane ulice, u parohijskoj sali, oko jednospratne torte s ljubavlju su bili naređani sendviči s paštetom od dimljene haringe, kiflice s mesnim nareskom i neizostavne pogačice po receptu Mardžori Volš. Kings ouk je bio malo naselje na severu Londona, većinom sastavljeno od viktorijanskih spojenih kuća u nizu, s majušnim, ciglom popločanim dvorištima pozadi, i od urednih parova dvojnih kuća sazidanih posle prošlog rata. Svakako to nije bila bogata parohija, ali niko nije mogao reći da nije nesebična. Razmenjivali su se bonovi, gomilala se sledovanja racionisanih namirnica: za gozbu koja je usledila kao ishod zaslužna je bila domišljatost parohijana Svetog Krispina, kao i ogromno uvažavanje koje su gajili prema svom svešteniku.

On je stajao u dubini crkve, ali ne gledajući ih u oči kao obično, već pognute glave, u razgovoru u četiri oka s Bogom.

Bilo je nečega ranjivog, kako se činilo Ejdi Broton dok je sedela na svom ustaljenom mestu u trećem redu, u rumenoj boji njegovog vrata nad kolirom, i nečeg prilično upečatljivog u njegovom samotničkom opštenju s Gospodom. Nije bio baš naročito mlad – o razlici u godinama između njega i njegove neveste mnogo se šuškalalo na sastancima Udruženja majki i Odbora za bolničke zalihe – ali njegova učenjačka, neuhranjena pojava ostavljala je utisak mladosti, te je u njegovim parohijankama (ili makar u doba pre racionisanja namirnica) budila poriv da mu kuvaju puding s lojem i peku zasebne male pastirske pite od ostataka nedelnog pečenja.

Sve su ga bile otpisale kao okorelog neženju, te ih je njegova veridba s mladom Stelom Holand baš iznenadila. Štaviše, kada je Mardžori Volš udarila kreštav akord na orguljama, najavljujući da pristiže mlada, Ejda je videla kako mu je glava poletela naviše, a oči mu se zaokruglile, kao da ga je i samog zatekao nespremno takav preokret događaja. Na licu mu je, kada je pogledao u kuma kraj sebe, bio bezmalo izraz panike, sirotom jagnjetu.

Ah, ali zato je mlada bila prizor! Osvrnuvši se, Ejda je osetila kako je oči peckaju, a grudi joj se nadimaju pod najočuvanijom predratnom haljinom. Tanana kao vrba, držeći uska ramena vrlo uspravno, lica bledeg iza maglice vela, mala Stela je izgledala pre kao sama princeza Elizabeta nego kao devojčica iz Sirotinjske škole. Venčanica je bila plod još jednog udruženog pregnuća, poklon od Dot Vilkins (koja ju je obukla još 1919, kada se njen Artur dovoljno oporavio od iberita da zahripa: „Pristajem“), prekrojen rukama Ženskog krojačkog kruga. Na čitavih mesec dana bile su obustavile šivenje prvih zavoja, dok nisu modernizovale model i uhvatile dublje sve šavove kako bi haljina pristajala Stelinoj sitnoj građi, dodatno umanjenoj prisustvom stamene, u tvid

odevene prilike Filisa Berča, koji je koračao pored nje u ulozu oca. Ali sve poglede je privlačila Stela. Niko ni sanjao nije da će ta buđava stara čipkana haljina moći da se preobliči u oličenje ljupkosti. Ejda je ubrisala suzu i dopustila sebi časak materinskog ponosa. Budući da devojčina majka nije bila tu, nije joj se činilo da prelazi granicu osećajnosti.

Izraz lica malčice joj se skiselio kad je počnuo na Nensi Prajs, koja je koračala iza neveste. Njena je haljina bila od ledenoplavog satena, ista ona koja je izgledala božanstveno na ćerki Etel Kolins kada je bila deveruša u leto trideset devete, ali ne toliko božanstveno na Nensi. Sama boja se lepo slagala s njenom potpuno plavom kosom, ali taj ozbiljni odevni predmet nasledila je s potajnom razgaljenošću, kao da su puf-rukavi i ćedni srcasti izrez zbog nećega smešni. Ćak i dok je obavljala tako prostu radnju kao što je koraćanje crkvenim prolazom, Nensi je uspevala da odiše blagim nepoštovanjem. Te dve devojke uistinu su bile Bog i šeširdžija – pravo je ćudo kako su postale tako prisne drugarice, premda je moguće da se ćovek, kad nema porodicu i kada je odgajen u nekoj od onih ustanova, hvata za svaku utehu koju uspe da pronade. Ejda se nadala da će Stela, sad kada postaje gospođa Ćarlsa Torna i supruĝa jednog sveštenika, prerasti to nedolićno prijateljstvo.

Mardžori je ubrzavala tempo svadbenog marša dok se nevesta približavala mladoženji koji ju je čekao. Iznad njihovih pognutih glava slivali su se snopovi sunca, puni ćestica prašine nalik sićušnjim, zlatnim, nebeskim konfetama. Ejda je otisnula od sebe sve druge misli i prepustila se užitku koji pruža izricanje braćnih zaveta.

Ćarlsu je kršteno ime zapravo bilo Moris; Stela to nije znala sve dok nije ćula sveštenika kako ga izgovara. Moris Ćarls

Torn. To joj je izgledalo toliko čudno i toliko smešno da nije mogla da se usredsredi ni na šta drugo dok je ponavljala reči zaveta, a posle toga nikako nije mogla da se seti u kom trenutku je izgovorila obećanje da će ga voleti, poštovati i slušati. Pretpostavljala je da je sigurno to uradila, jer na prstu joj se sjajila zlatna burma – tanka, jer jedino su za takvu smogli para – a ljudi su je ljubili u obraz, pljeskali Čarlsa po leđima i oboma čestitali što su postali muž i žena.

Žena. Stojeći ispred crkve, s rukom prodenutom ispod Čarlsovog lakta, dok je Fred Kolins podešavao foto-aparat, zagrlila je tu reč i privukla je k sebi, i osetila kako joj se nešto u grudima širi i sija, kao žeravica koja se rasplamsava. Žena, to znači sigurnost; pravi dom pun lično tvojih stvari, a ne uski pojas prostora u spavaonici, okružen glasnim disanjem i mrmljanjem još dvadeset devojaka. Pomislila je na svadbene poklone, izložene na trpezarijskom stolu parohijskog doma – porcelanski čajni servis s ružama od neke Čarlsove tetke, kristalnu vazu za ruže od gospođice Berč i vezeni toaletni pribor od devojaka iz škole „Vudhil“ – i osmeh joj je postao još veći, baš kad je sijalica aparata blesnula.

Parohijska sala je izgledala prekrasno. Čoškove šarene od vlage skrivale su nanizane engleske zastavice, skupljane još od primirja, podajući turobno zelenoj unutrašnjosti praznično raspoloženje. Nad bifeom je bio razvučen natpis, oslikan po pohabanom čaršavu, s rečima: „Srećni mladenci“.

I svi su bili krajnje ljubazni. Čak i Čarlsovi roditelji, sumnjivo doterani i opremljeni suvim osmesima, cmoknuli su vazduh kraj njenih obraza i objavili da su oduševljeni. Nije bila tajna da bi im bilo mnogo draže da im se sin oženio nekom devojkom iz teniskog kluba u Dorkingu, pa da im dopuni četvorku na popodnevnom Lilijaninim okupljanjima i da može razgovarati s njenim prijateljicama služeći se

pravilnim akcentom, ali Stela im je bila zahvalna i što tako predano glume.

„Kakva slatka haljina!“, vedro je uskliknula Lilijan Torn uzmakavši da odmeri Stelu od glave do pete. „Jesi li je sama šila? Izgleda opako stručno sašivena.“

„Pripadala je jednoj dami iz parohije. Krojački krug mi ju je doterao.“

„Stvarno? O, bože, pa što nisi rekla – mogla sam ti dati moju! Hartnelova je; koštala je đavo i po, a sad stoji zgužvana u sanduku na tavanu. Da sam znala da ti treba, iskopala bih je.“

Ta ponuda bi bila ljubazna, ali kako je došla sa tri meseca zakašnjenja, Stela nije bila sigurna kako da uzvрати. Neuzbuđena, Lilijan razdragano zaora još dublje: „I kakav sladak buket – mada izgleda kao da mu ne bi škodilo da se malo napije vode.“

Stela pogleda u ruže koje su joj venule u ruci. Lilijan je bila u pravu. Bile su to čupave baštenske ruže starinske sorte – njih joj je sa silnim ponosom i ceremonijom poklonio Alf Broton, nabravši ih sa jednog žbuna u svom dvorištancetu, koje nikako nije hteo da žrtvuje redićima prokelja i krompira – ali već su onemoćavale. Stela je pamtila ruže u Lilijaninoj bašti u Dorkingu, krute i besprekorne poput nje same, te je shvatila da je ovaj kompliment pun trnja kao i njihove drške.

„Nije jedini“, promrmlja Rodžer Torn, razdraženo gledajući ka drugom kraju sobe, gde je Alf veselo delio flaše crnog piva i čaše limunade sa improvizovanog šanka kraj kuhinjskog šibera. Gospodin Torn je nekako bio uspeo da se dokopa sanduka šampanjca, ali sanduk je još stajao pod stolom. Meštani Kings ouka nisu baš bili veliki ljubitelji takvih pomodnih stvarčica, a Alf – robustan čovek u svakom pogledu – nije bio dorastao inženjerskoj majstoriji potrebnog da se otvori flaša.

Stela je otpila malo limunade, svesna opasnosti koje vrebaju poput atlantskih mina pod površinom tog razgovora. „Nije problem u tebi, nego u meni“, šturo joj je rekao Čarls, zagledan kroz prozor voza kad su se vraćali iz jedne posete Dorkingu. Nikad ga nisu razumeli, objasnio joj je. Zgrnuo ih je njegov izbor poziva, razljutili su se što nije produžio stazom koja mu je bila utabana u Rodžerovoj računovodstvenoj firmi. Stela je tada osetila u njemu nekakvu duboku povređenost i srce ju je zbolelo. Dinamika porodica za nju je bila misterija, ali čim se budu venčali, sazdaće sopstvenu porodicu, te će Čarls, u njenom središtu, biti izlečen razumevanjem i ogromnim zalihama ljubavi koje ona ima u sebi i koje samo čekaju da budu date.

„Gde je Čarls?“, mrzovoljno upita Lilijan kao da joj čita misli. „Maltene reč nisam s njime prozborila.“

Niste jedini, pomislila je Stela pogledavši kud i Lilijan, čije su oči švrljale salom. Sad je bila krcata ljudi, pošto su se i oni pripadnici parohije Svetog Krispina koje je mrzelo da dođu na crkveni obred ušunjali da ugrabe poneki zalogaj besplatnog jela. Stela većinu jedva da je i poznavala, ali osetila je damar topline i olakšanja kad je ugledala Nensi, koja je, u neskladu s plavim satenom, pušila cigaretu, nalik na starletu snimljenu za *Bioskopski žurnal* dok se odmara u zakulisju između dve scene. Čarlsu u sali nije bilo traga, ali oko joj ulovi neki pokret napolju u dvorištu.

„Eno ga tamo, razgovara s Piterom.“

Piter Andervud je Čarlsu bio kum. Drug iz dana provedenih na bogoslovskom koledžu, sada sveštenik jedne male parohije u Dorsetu. Stela ga je tek sada bila upoznala, iako je Čarls o njemu mnogo pričao. Po tonu njegovih opaski Stela je očekivala nekog neuporedivo harizmatičnijeg od tog krhkog, užutelog, ciničnog mladog čoveka kom su oči iza naočara izgledale kao u sove.

„E pa, ne bi trebalo“, prasnu Lilijan. „Trebalo bi da bude ovde i da zajedno s novostečenom suprugom razgovara s gostima.“

Makar su se u tome mogle složiti.

„Idem ja da mu kažem reč-dve“, kaza Rodžer s prizvukom olakšanja. „Bifea gotovo da više i nema. Sigurno je sad trenutak za govore?“

Gospođica Berč se prva popela na malu binu uz klimatave stepenice. Kada se nakašljala sa onom nedvosmislenošću koja zahteva tišinu, Stela je doživela tako snažan deža vi da se iznenadila kad je pogledala naniže i videla belu čipku gospođice Vilkins umesto svoje tamnozelene školske kecelje.

„Veliko mi je zadovoljstvo i povlastica što stojim pred vama povodom ovog radosnog događaja, i što ću reći koju reč u vezi s novopečenom gospođom Torn“, izgovori gospođica Berč svojim „skupštinskim glasom“, a salom se razleže talas aplauza. „Stela je među velikim uspesima škole 'Vudhil' i bez oklevanja sam je preporučila za nameštenje u parohijskom domu kada se velečasni Torn našao u potrebi za kućnom pomoćnikom. A nakraj pameti mi nije bilo da ne pomažem samo da se popuni jedna rupa u domaćinstvu“ (na to su njene stroge crte poprimile za nju krajnje nesvojstven vragolast izgled), „već i da izigravam Kupidona. Kako su prolazili meseci, tako se ispostavilo da se nije zagrejalo samo ognjište parohijskog doma, već i srce njegovog duhovnika!“

Sve glave su se okrenule ka Steli, a među okupljenima je odjeknulo kolektivno „ahh!“, kao da gledaju vatromet. Njoj je usplamtelo lice. „One vrline zbog kojih je bila dragocena pripadnica 'Vudhila' – njena dobrota i marljivost, njen vedar pogled na život, njena vernost i odanost – stvoriće od nje i

divnu sveštenučku suprugu“, nastavi gospođica Berč. Stela je žalila što nema više na sebi onaj čipkani veo, da se skrije iza njega. Ili iza Čarlsa, ali on je stajao s Piterom Andervudom iza bine. Tad iznenadno opazi Nensi, koja zakoluta očima i iskrevelji se, pa Steli malo laknu.

„Želim velečasnom i njegovoj gospođi Torn svaku sreću u zajedničkom životu. Neka im bude dug i ispunjen, neoskrvnut ovim kletim ratom, i blagosloven radošću poroda“, završi gospođica Berč zvonkim tonom kakvim je najavljivala sledeću crkvenu pesmu. „Molim vas da mi se pridružite u zdravici srećnim mladencima – ženiku i nevesti!“

Šampanjac gospodina Torna još je bio u kutiji pod stolom, pa je ženiku i nevesti pokorno nazdravljeno pivom i limunadom, ili pak – u slučaju mladoženjinih roditelja i doktora Volša – ničim. Čarls se popeo uz stepenice da popuni mesto koje je ispraznila gospođica Berč.

Stela je volela da ga sluša kad govori. U mesecima veridbe sedela je nedeljom ujutru u jednoj bočnoj klupi u Svetom Krispinu dok on obavlja službu božju i krv joj se potajno burkala. Bilo je u njemu nečega nedohvatljivog i romantičnog dok stoji pred oltarom divovske crkve ili čita iz ogromne Biblije za predikaonicom. Međutim, taj doživljaj nije važio i u parohijskoj sali. Svečanost i strast s kojima je propovedao napustile su ga dok je stajao između mlitavih plišanih zavesa i mucajući zahvaljivao gospođici Berč, nakon čega je krenuo da umanjuje vrednost njene tvrdnje da je sastavila Stelu i njega, pridajući zaslugu za to Bogu.

„Mnogo puta sam Ga pitao kakav je Njegov naum – nisam se nadao da bih u sopstvenom mestu službe, u Svetom Krispinu, mogao pronaći lepu mladu suprugu – ali nije neobično da Bog mora da mi stavi nešto ispred samog nosa da bih ja to primetio.“ Osmehnuo se onim svojim

stidljivim, dečaćkim osmehom, a dame iz njegove pastve na to su uzdahnule. „Tako da mi je jedino još preostajao zadatak da ubedim Stelu!“

Svi se popustljivo nasmejaše, ali Steli se lice već krutilo od osmehivanja. Nimalo nije želela da je podsećaju na neodlučni i grbavi tok njihovog nespretnog udvaranja baš na ovaj dan kada konačno mogu da započnu život propisno, kao čovek i žena.

Potajno, Stela nije bila potpuno sigurna da li veruje u Boga, ali svakako je osećala Njegovo prisustvo, kao prisustvo kakve namrgođene tetke-nadzornice, kad god su se od trenutka veridbe ona i Čarls našli nasamo. Čarls ju je prvi put poljubio one večeri kad ju je zaprosio, ali taj poljubac je bio užurban, suv, nosio je u sebi više utisak olakšanja nego čežnje, i daleko je bio od dugih, vrelih poljubaca kakve su ona i Nensi imale prilike da vide u bioskopu subotom po podne (i na ekranu i u poslednjem redu). Stela je iz bioskopa uvek izlazila praćena osećajem nemirne čežnje, pritisnuta bremenom sve one ljubavi koju je žudela da daruje. Sad kad više nije trebalo stražariti nad kakvim predbračnim grehom, nadala se da će ih Bog možda ostaviti na miru i dozvoliti im da s time nastave.

Na bini je Čarls prilično uštogljeno zahvalio deveruši, na šta je Nensi drsko uzvratila malim lažnim kniksom, a on se napravio da ga ne primećuje. Piter Andervud se uz škriputanje popeo uz stepenice.

Sad se pod gredama već nakupljala vrućina. Muškarci su poskidali sakoe i podvrgnuli rukave košulja, a spolja, iz dvorišta, čulo se kako deca ciče i klikću. Sve je hvatao nemir. Dame koje su u kuhinji prale sudove zaboravile su da šapuću, pa se većina ljudi, kada se kumov govor protekao sa pet na deset minuta, isključila iz njegovog tankog, zajedljivog

razvlačenja i umesto njega slušala mnogo zanimljiviji razgovor što je doletao kroz kuhinjski šiber, o sestri Etel Kolins koju su bombe isterale iz rođene kuće u Enfildu, pa se preselila sa sinom i snahom u Bromli.

„A u leto trideset prve Čarls i ja smo se otisnuli na onaj nezaboravni pecaroški izlet po Severnom Velsu. Baš kao što se Gospod Isus naš obreo na obali Jordana sa pet hlebova i pet ribica, tako se i Čarls i ja nađosmo nasukani nasred jezera Bala samo s jednim ubogim sendvičem sa sirom na nas dvojicu...“

Stelina pažnja odluta od divljina Severnog Velsa ka kuhinji, gde je glas Etel Kolins ozlojeđeno nadjačavao ječanje i šištanje velikog samovara. „Imaju klozet u kući, ali ne daju Džoun da se služi njime. Dobila je bonove, ali ta žena joj ih je sve otela i kupila za njih novu haljinu sebi...“

S grižom savesti, Stela ponovo podesi skalu duhovnog radija na Pitera Andervuda. Žestoki, sportski nastrojeni Čarls koji se pomaljao iz njegove govorancije imao je vrlo malo sličnosti s čovekom kog je Stela poznavala. Ili kog nije poznavala. Možda će nešto i saznati ako bude slušala.

Kada je Piter konačno obrnuo i poslednji list iz svežnja papira koji je držao u ruci, usledio je talas aplauza punog olakšanja, a onda se napred progurala gospođica Berč, tapšući i objavljujući da je vreme da mlada i mladoženja ise-ku tortu. Dovukli su Freda Kolinsa iz dvorišta i naredili mu da se mane tog piva i da namesti aparat. Stela se našla ispod razvučenog čaršava pored Čarlsa, iznova se smešeći u objektiv. Na fotografijama će izgledati kao da su proveli jedno kraj drugoga čitav taj dan, premda je stvarnost bila poprilično drugačija. Šaka mu je poklapala njenu šaku na nožu za tortu, a njoj se stezalo u grudima. Imao je predivne šake – dugoprste i otmene. Razmišljala je o tome kako će biti

kasnije, u hotelu u Brajtonu, i kako će joj ti prsti raskopčati dugmad spavačice i poći po koži...

„Ovu ćemo morati da ponovimo“, grohotom se smejao Fred Kolins. „Zažmurili ste, gospođo Torn!“

Parohijski dom je bio stamena viktorijanska kuća s vlastitim jedinstvenim mirisom na bareno povrće, vlažan tvid i muževnost, za koji se Stela nadala da će ga nekako promeniti kad se bude propisno tu nastanila, ne kao kućna pomoćnica, već kao supruga. S kartonskim koferom u ruci, prva je krenula na sprat, a Nensi za njom, zavirujući u sobe u prolazu.

„Velika ova starudija, je li? Zamisli samo – sve ove sobe su sad tvoje.“

„Pa i ne baš. Kuća pripada crkvi, a ne Čarlsu, ali razumem šta hoćeš da mi kažeš. Imam veliku sreću.“

„Ne bih ja baš toliko daleko išla“, promrmljala je Nensi ulazeći za njom u spavaću sobu koja će ubuduće biti Stelina. Visoki drveni krevet bio je zastrt prekrivačem boje slačice, a na zelenom zidu iznad njega visio je drveni krst sa izrezbarenom prilikom izmučenog Hrista. U parohijskom domu kao da je sve odreda bilo obojeno u zeleno; iste nijanse su bili i parohijska sala i paviljon na igralištu, kad se bolje razmisli. „U svakom slučaju, nije to sreća“, nastavi Nensi. „Ti sve ovo zaslužuješ, pa i više. Srećan je *on* što se oženio tako sjajnom curom.“

„Ne bih rekla da njegovi to tako posmatraju. Za njih ću uvek biti devojka iz Sirotinjske škole.“

„To i pokazuje koliko znaju.“ U Nensinom slučaju, osornost je bila znak iskrenosti. Krevet je škripnuo kad se sručila poleđuške na njega, zadižući plavi svadbeni saten Beti Kolins

da bi razotkrila paklicu cigareta zadenutu u lastiš čarape. „Ti ih šiješ za tri koplja. Vojvodska ćerka, eto šta si ti.“

Neudobno nasadena na stolici bez naslona ispred zdepaste komode koja je ujedno služila i kao toaletni sto, Stela se osmehnu. O majci koja ju je dala drugima znala je samo to da je služila u nekoj gospodskoj kući na Belgreviji. Očev identitet bio je misterija, ali Nensina teorija je glasila da je bio „sa sprata“, što bi objašnjavalo Stelino ponašanje koje je ona nazivala „gospodskim“.

„Eh, sad više nije ni bitno čija sam ćerka, je li tako?“, tiho reče ona, krećući da vadi ukosnice što su joj držale veo. „Sad sam Čarlsova žena. Jedino to mi je bitno.“

„Ako ti tako kažeš.“

„Tako kažem. Znam da misliš da sam luda, ali oduvek sam samo to i želela: kuću koju ću voditi i muža kog ću voleti. Čajni servis s ružama. To i sama znaš.“

Zagledavši se kroz prozor, Nensi dunu čitav uzdah dima. Usledila je duga ćutnja, u kojoj se jedino čulo šuštanje četke koja je prolazila kroz Stelinu kosu i daleka dečja vika na ulici. „Nedostajaceš mi“, reče Nensi, odjednom sumorna.

„O, Nens – u Brajton idem samo na četiri dana.“

„Ne mislim na to, a i ti to znaš. Sve će se promeniti. Sad kad si sveštenikova žena, nećeš moći da ideš na igranke i da jedeš pržene krompiriće u autobusu kad se vraćaš kući, zar ne? Moraćeš da mu kuvaš čaj i da budeš tu da služiš okrugle keksiće na svim onim njegovim okupljanjima povodom večernje službe.“

„Neće biti to baš tako strašno. I dalje ćemo se viđati.“ Stela je slutila da je Nensi u pravu što se tiče igranki, ali nije bila sigurna da će joj one toliko nedostajati. Delovale su joj kao sitnica koje će se odreći u zamenu za sve ono što će steći. „Dođi, pomози mi da se izvučem iz ove haljine, hoćeš?

Možemo da se sastajemo subotom i da idemo u bioskop ili da gledamo izloge, a ovamo ćeš moći da dolaziš kad god ti se prohte.“

Digavši se s mukom sa kreveta, Nensi se neveselo nasmeja. „Ne bih rekla da će se Čarls tome preterano radovati.“

„E pa, moraće da se navikne. Mi smo kao sestre, ti i ja; on to zna. Ti si mi nešto najbliže porodici.“

„Uz gospođicu Berč. Računam da i ona sebe sad smatra porodicom? – možeš da veruješ šta je rekla danas?“ S cigaretom uglavljenom u kraj usta, Nensi se usiljeno osmehnu, pa izgovori oponašajući gospođicu Berč: „*Stela je među najvećim uspesima škole 'Vudhil'...*“

Usledi rafal imitacija gospođice Berč, praćen silnim kikanjem; za to vreme se Stela presvukla u nežnoplav komplet koji je Ejda Broton maznula za nju iz donacija za izbeglice, a Nensi joj je drugačije namestila kosu, pričvrstivši joj kovrdže ukosnicama u stilu koji je naučila u salonu gde je radila, i za koji je ubedila Stelu da predstavlja vrhunac profinjenosti. Kad je to završila, stavila joj je na glavu nežnoplavi šešir i nakrivila ga pod drskim uglom.

Stela se nespokojno zagleda u konačni ishod, obrćući glavu čas ovako, čas onako. „Izgledam veoma... odraslo.“

„Izgledaš bajno. Oborićeš ga s nogu. A kad već pome-nuh...“ Nensi se obrte i uze sa kreveta svoju tašnu. Iz nje ispovrte paketić u smeđem papiru. „Svadbeni dar. Ili tačnije, dar za medeni mesec.“

Posmatrala je Stelu kako ga otvara i, smejući se, vadi klizavu usku krpicu bledoružičastog satena.

„Nensi, predivno je! Šta je ovo?“

„Da obučeš za u krevet, bleso. Na prvu bračnu noć.“

Stelini obrazi se zažariše, a pod grudima joj se javi osobe-no golicanje. „Ne mogu! Vidi kolicno je ovo – smrznuću se!“

„Ne lupetaj – gorećeš od strasti. Čarls neće znati šta da radi sa sobom. Toliko će povoda imati da hvali Svemogućeg da neće znati odakle da počne.“

Svi su izašli iz sale da ih isprate mahanjem. Fred Kolins ih je terao da stanu kraj otvorenih vrata taksija radi poslednjeg snimka: Čarlsova ruka kruto je stajala oko nje, a lice mu je bilo napeto jer je bio svestan da taksimetar otkucava vreme. A onda se ponovo izljubila sa Nensi, zatim sa Ejdom i Etel, pa čak, nespretno, i sa Rodžerom i Lilijan. Taman kad je, na Čarlsovo požurivanje, krenula da uđe u taksu, Nensi povika: „Buket!“

„Oh!“

Dobro je ocenila gde stoji Nensi, a onda se okrenula leđima ka gomili čestitara. Ali kad je bacila buket uvis, trnovite drške zapele su o rukavice i putanja leta se promenila, pa je cveće zajedrilo preko njene glave, rasipajući konfete od kadifениh latica, pravo u ruke Pitera Andervuda.

Stela je istezala vrat kako bi gledala kroz zadnje staklo taksija dok su se odvozili. Svi su se bili sakupili na putu i pomamno su mahali, izuzev Pitera, koji je stajao potpuno mirno, držeći buket.

„Trebalo je Nensi da ga uhvati“, ojađeno promrsi Stela.

„Piter je uvek bio čudo od hvatača u kriketu“, reče Čarls s poštovanjem.

Taksi skrete na kraju Crkvene ulice i svi nestadoše sa vidika. Ponovo lepo sedajući, Stela oseti kako je u očima peku iznenadne, neobjašnjive suze. Pogledavši naniže, vide da joj se rukavica pocepala i da je njihova devičanska belina umrljana krvlju.

3

2011.

Kratki dani su se pretapali jedni u druge kroz beskrajne deonice noći.

Najbolji način, jedini način da se izađe na kraj s mrakom, hladnoćom i glađu jeste san. U odsustvu električnog svetla, televizije, redovnih obroka, telesni sat joj se prebacio na neki primitivniji ritam, a ona ga je prihvatila s čudesnom lakom, kao životinja u zimskom snu, tako da joj je ogromne komade vremena naprosto gutala obeznanjenost.

Kada je bila budna, tišina joj je tutnjala i odjekivala u glavi, i činilo joj se da joj se glas skuplja i otvrdnjava u grlu, kao Maloj Sireni. Tako je shvatala koliko silno želi – koliko mora – da zapeva; shvatala da je pesma, uprkos Dodžu i njenim razočaranim snovima, i dalje deo njenog bića. Dok je bešumno klizila kroz tu senovitu kuću, činilo joj se da je prestala da postoji. Osećala se kao duh.

Svet se smanjio i tačno stao među te vlažne zidove i uzak odsečak ulice vidljiv u razmaku između zavesa. Pošto je uličica pred kućom bila ćorsokak, saobraćaj je u njoj bio ograničen, a na redovne prolaznike se navikla. Kuća do nje

pripadala je mladoj ženi od dvadeset i nešto godina, koja je ili zbog posla ili zbog momka ponekad bila odsutna po čitavu noć. Gledala ju je kako kreće rano izjutra, užurbano kuckajući štiklama po dvorišnoj stazi, s konjskim repom koji svileni šiba, i zavidela joj na efikasnosti, na tačno određenom cilju, na čistoći.

U kući na drugom kraju niza živela su dva sredovečna muškarca koja su ujutru zajedno izlazila, umotana u pletene šalove jarkih boja, a uveče se vraćala odvojeno, jedan natovaren krcatim kesama iz skupog supermarketa. Još nije bila videla ko stanuje u jedinoj preostaloj kući, ali nagađala je da je reč o nekome starom. Tri puta dnevno pred kućom su se zaustavljala kola iz kojih je izranjala žena u plavoj uniformi. Negovatelji, pretpostavljala je. Dolasci su im bili naciljani da se poklapaju s vremenom glavnih obroka i podsećali su je na sopstvenu glad.

Oskudne zalihe u kuhinjskom kredencu bile su se svele maltene ni na šta. Štrudlice sa smokvama je pojela, kao i konzervu pudinga od pirinča, konzervu bresaka i kutiju omekšalih, bajatih krekeri „ric“. Ostala je bila samo još jedna konzerva s breskvama i uz nju tegla s paštetom. Muka joj je bilo već i samo dok je pogleda; jelu će pribeći samo u slučaju najveće nužde.

Glad je bila gora od tame i hladnoće, jer nije joj pogađala samo telo, već i duh. Kad ne spava, bilo joj je sve teže da smogne snage da ustane sa divana, gde je ležala sklupčana pod prekrivačem i zastakljenim očima zurila kroz prozor dok joj misli ševrdaju, nikako ne nalazeći žižu. Mesecima – još od one noći kad ju je Dodž povredio dobrano, zastrašujuće, prvi put – nije razmišljala ni o čemu drugome izuzev o tome kako da se iščupa od njega. Uglavnom joj je to delovalo kao beznadežna ambicija, ali sad kad ju je ostvarila, ličila je sebi

na nekog ko je vrlo doslovno izronio iz mračnog tunela na bleštavo svetlo. Pobegla je, a ne vidi kuda bi dalje.

Na kraju ju je na delo naterala neposredna nužda za jelom. Za ta tri dana (da li tri?... izgubila se u računu) provedena na divanu, bol u gležnju je uminuo i već je mogla da stane na tu nogu i korača. U džepu jakne je imala novac... ali takođe joj je kosa bila prljava, nije imala cipele, a haljina joj je bila takva da bi za ishod po svoj prilici imala hipotermiju i nesrećne zaključke. Umorno je skupila svu preostalu snagu i upregla je u zadatak prevazilaženja tih prepreka.

Krenula je od kose.

U fioci u kuhinji bile su makaze; velike, s dugačkim, zarđalim sečivima. Stojeći u kupatilu, zabacila je glavu odozgo naniže, pa prikupila kosu u konjski rep i pokušala da je iseče. Tupe čeljusti makaza žvakale su kosu kao što pas žvaće komad tvrdog mesa, ali na kraju joj je oko nogu ipak ležala gomila tamne, mlitave kose. Nije bilo šampona, pa je podmetnula glavu pod česmu, škrugućuci zubima dok joj se koža na lobanji grčila od ledene vode.

Posle toga ju je uhvatila vrtoglavica od zime, obrnutog dejstva Zemljine teže i odsustva duge, teške kose. Žustro je istrljala glavu hrapavim peškirom, a onda stala pred ormarić sa ogledalom da proceni rezultate svog ručnog rada.

O, bože, izgledala je kao siročić iz viktorijanskog doba, ili kao neko iz hora u *Jadnicima*. Oči i usta odjednom su postali preveliki za njeno lice, majušno i usukano pod novom, neravno ošišanom frizurom. Nos joj je bio jarkocrven od hladnoće. Ali osećala se čistije. Laganije. Drhteći, obgrlila se rukama i pošla ka stepenicama.

Prizemlje te kućice bilo joj je postalo toliko prisno da se u njemu osećala kao u rođenom domu, ali sve dotad joj nešto nije dalo da se popne na sprat. Nekako joj je to delovalo kao upad u tuđe; kao pokazivanje nepoštovanja. Njen promukli smeh odjeknu od zidova uskog stepeništa. Obila je vrata, ukrala hranu iz kredenca, otvorila pismo koje nije naslovljeno na nju. Do guše je „u tuđem“.

Na vrhu stepenica nalazilo se malecno četvrtasto odmorešte s vratima sa obeju strana. Ona levo su bila zatvorena, ali desna su stajala poluotvorena, propuštajući svetlost i otkrivajući spavaću sobu, premalu da u nju stane išta više od bračnog kreveta i toaletnog stočića, uz starinski ormar od jeftinog tamnog drveta.

Krevet je bio zastrt štepanim prekrivačem od poliestera prljavoružičaste boje, i premda na toaletnom stočiću nije bilo ničega, nakon pomnijeg razgledanja otkrila je da po sebi još ima tragove prosutog pudera i lepljive prstenove koji su ostali na lakiranoj površini od flašica i teglica.

Sa osećajem da je neko gleda, prišla je ormaru. Vrata na tren nisu htela da se odglave, a onda su se širom otvorila, pa su se žičane vešalice u njemu oglasile srebrnastim žamorm. Većinom su bile prazne, ali na drugom kraju visilo je nekoliko sabijenih odevnih predmeta; stvari iz neke druge ere, drugog sveta, gde su se žene oblačile kao dame, u kostime šivene po meri i u haljine pune dugmića, i nosile visoke štikle i šešire. U tami u samoj dubini ugledala je meki sjaj krzna, blistanje zuba i staklenih očiju. Usplahirena, skinula je najbližu vešalicu, na kojoj je bio mantil bež boje. On će dobro sakriti njenu haljinu i obezbediti joj malčice toplote a da ne izgleda kao baka iz *Crvenkape*, a ni kao vuk.

U dnu ormara su bile kutije s cipelama, naslagane u nesigurne gomile od po dve ili tri. Na nalepnicama na prednjoj

strani bio je skiciran sadržaj. Prve odozgo bile su glomazne i neelegantne, od onih cipela kakve gode kurjem oku i primaju u sebe otekao gležanj. Verovatno upravo ono što njoj treba, a ipak joj je pogled zalepršao preko njih ka dnu gomile, gde su kutije bile starije i krtije, i prikazivale požutele crteže elegantnih papuča šiljatog vrha i visoke pete. Izvukla je jednu kutiju.

Cipele u njoj bile su od meke crne kože, prekrivene krznaščetom buđi nalik na pelud šljive. Istrljala ih je ivicom ružičastog prekrivača, pa ih nazula. Štikle nisu bile više od dva-tri centimetra, ali bile su tanke, pa su joj stopala opasno šetala levo-desno kada je radi probe načinila nekoliko koraka. Cipele su joj bile malčice velike, ali kako je drugi izbor bio da produži bosa, morala je prosto s tim da se pomiri.

Oko nje se opleo dašak parfema kad je zavukla ruke u mantil. Bio joj je do kolena, a kopčao se velikim dugmetima od rožine i platnenim kaišem s pređicom. Nakon nekoliko časaka oklevanja, odbacila je pređicu i, iskopavši odnekud davno sahranjenu sliku iz nekog starog crnobelog filma ili tako nečega, dobro zategla kaiš i vezala ga u čvor.

Napolju je svetlo već gasnulo. Osmotrla je svoj odraz bez glave u ogledalu toaletnog stočića i nije videla ništa što bi prepoznala. Izgledala je doterano, prefinjeno; svetska žena, a ne devojka iz najbednijeg kraja u Lidsu. A onda je počučnula i videla svoje lice, avetinjsko u tom sumraku, i efekat se razbio u paramparčad.

S grimasom se ispravila i izašla iz sobe. Na vrhu stepenica je zastala i pogledala u zatvorena vrata. Nasrtljivi sumrak sve je zaogrtao koprenama sive boje, zamućujući granice i ispunjavajući je iznenadnim nespokojem. Pritisla je bravu, začangrljala njome, ali vrata su i dalje bila zatvorena. Zaključana.

Naglo je povukla ruku i uzmakla, a onda pohitala niz stepenice, ne obazirući se na bol u gležnju i zaboravljajući da mora da bude tiha; samo je želela da izađe iz te kuće pune senki, zaključanih vrata, zagonetki i tajni, i da se vrati u svet svetlosti, ljudi i svega normalnog.

Vil Holt je zaustavio kola ispred reda garaža na kraju ulice i malaksalo se zavalio u naslon. Grinfields lejn. Najzad, hvalim te bože! Uz Peron devet i tri četvrtine i nestali grad Atlantidu, ovo je valjda mesto koje se najteže nalazi na čitavom svetu, pogotovu u vreme saobraćajnog špica.

Mada se po njemu samom, zašuškanom po strani od zagušenih ulica, i nije moglo reći da je vreme saobraćajnog špica. Grinfields lejn možda i nije bio baš toliko ruralan koliko mu ime kaže,* ali za londonske standarde bilo je tu oho-ho žbunja – većinom oko broja četiri. Ako je verovati upravicima Doma za negu „Sveti Juda“, Nensi Prajs je iz te kuće izašla pre samo dve godine, ali u ranom februarskom sumraku Vil je video da ju je rastinje već bezmalo progutalo.

Bila je lepa, međutim – ili je mogla biti, da su je valjano održavali kao one ostale. Taj red je bio stariji od okolnih kuća i sastojao se od četiri jednostavna kotidža od crvene cigle, verovatno izgrađena za nekakve radnike dok je taj deo Londona još bio obično selo, odvojeno od grada livadama gde su pasle krave. Zanimalo ga je kako li je bilo tu pre nego što su prostor počele da osvajaju te veće viktorijanske i edvardijanske vile, okrenute leđima kao neotesani gosti na slavlju. Pre tih garaža, i dvostrukih žutih linija, i nizova kontejnera na točkićima.

* *Greenfields* – zelene livade. (Prim. prev.)

Nespokojno se promeškoltio pa se protekao, koliko je mogao u majušnim kolima. Trijumf spitfajer iz sedamdeset pete mogao se pohvaliti lepotom, ali nažalost ne i udobnošću, ekonomičnošću ili praktičnošću. Napolju je malodušno sipila kiša, a za tih sat i deset minuta otkako je krenuo iz „Svetog Jude“, nastrani sistem grejanja najzad je uspeo da izbacii iz sebe zagušljivi vrela vazduh, zbog čega je izlazak iz automobila postao krajnje neprivlačna perspektiva.

Zaronivši rukom u zgužvano pakovanje čokoladica na suvozačkom sedištu, osetio je žaoku griže savesti, pošto je ustanovio da je prazna. Na radiju je pištanje označavalo pun sat. Makar će posle ovoga moći pravo kući; nema novih putokaza, pa svakako čak ni Ansel Mućak neće moći da smisli više ništa što bi danas moglo da se uradi u vezi sa ovim slučajem. A to znači da je gotov još jedan četvrtak.

Bože, pomislio je trljajući dlanovima umorne oči, šta ja to činim kad želim da mi život tako brzo ode? Sve deblji i sve ogorčeniji, radeći za najveću pizdu u Londonu, na poslu koji je samo na korak od prodaje lažnog životnog osiguranja i pljačke grobova? *Posao za Mikija Mause*, kako ga je jednom podrugljivo nazvao njegov otac.

I iz čista mira, tačno u tom trenutku kad je pomislio na oca, spiker sa radija objavio je da će uskoro razgovarati s „vrhunskim istoričarom i profesorom Koledža Svetog Jovana u Oksfordu doktorom Fergusom Holtom“ o njegovoj „epskoj novoj televizijskoj seriji“, iščaravši ga iz Vilove glave tako da mu se lice stvorilo u ledenom vazduhu pred Vilom i ostalo tu da lebdi kao duh iz Aladinove lampe.

Brzo je isključio radio. Dan mu je bio dovoljno rđav i bez prisile da se suočava sa očevim zvezdanim uspesima, kao i sa upadljivim pomanjkanjem sopstvenih uspeha. Dohvativši

akten-tašnu od imitacije kože, onakvu kakvu nose putujući trgovci, izašao je iz kola u hladno, mokro poslepodne.

Krenuo je od kuće na drugom kraju niza u odnosu na kuću Nensi Prajs. Ulazna vrata bila su obojena nekakvom neodređenom sivkastoplavičastozelenkastom farbom koja označava Dobar ukus, a u žardinjeri ispod prozora do ulice raslo je začinsko bilje. Nakon jednog minuta, vrata je otvorio muškarac s prugastom kasapskom keceljom, brišući ruke o kuhinjsku krpu. U pozadini se čula muzika – neka klasika koju je Vil prepoznao, ali nije mogao da se seti kako se zove.

„Da?“ Muškarac je zaškiljio u Vila preko četvrtastog, crnog okvira naočara; urođeno lepo vaspitanje nije mu baš do kraja prikrivalo razdraženost što ga ometaju.

„Dobar dan, stvarno izvinite što vas ometam. Ja sam Vil Holt iz firme *Ansel-Blejk*, koja se bavi potragom za naslednicima. Trenutno ispituje imovinu izvesne gospođe Nensi Prajs, koja je, verujemo, nekada stanovala u onoj kući na kraju, pa me zanima da li biste nam možda pomogli da saznamo još neke pojedinosti.“

Iskustvo je naučilo Vila da taj mali govor mora da odvergla brzo. Ako uspe dotle da dogura a da mu ne zalupe vrata ispred nosa, već je na pola puta. Majk Ansel će uvek to krunisati predlogom „da uđe da načas popričaju“, na šta će zakoračiti i ostaviti bespomoćnom kućevlasniku izbor između mogućnosti da se pomeri u stranu ili da ga silom izbaci. „A kako niko ne želi takve neprijatnosti u svojoj kući, ušao si.“ Vil je znao da će mu još delić duše umreti ako nekada bude pribegao takvoj taktici da bi obavio zadatak.

Muškarac je prošao rukom kroz retku kosu, pometen. Iz kuhinje iza njega dopirao je miris začina koji se peku,